

Geçiş Dönemi Olmadan Gelecek Olmaz: Bir Liberal Barış Eleştirisi*

George N. Furlas**

ÖZET¹

Bu makalede gelişmiş liberal devletlerin, denetim politikalarından uzaklaşarak, çoğunlukla geçiş aşamasındaki toplumlara özgü kabul edilen uzlaşma tekniklerini benimsemeleri gerektiğini savunuyorum. Öncelikle liberal barış modelini, barışı ve istikrarı korumaya dair bir iç mekanizmadan yoksun olması üzerinden eleştiriyorum. Daha sonra da, bir toplumun sözde liberal olup yine de kendi standartlarına erişemeyebileceğini göstermek için Amerika Birleşik Devletleri (ABD) hapisane sistemine dair bir analiz üzerinden liberal pratikleri tartışıyorum. ABD'yi eğitici bir örnek olarak kullanıp, liberal sistemin toplumsal çatışmaya zor kullanarak karşılık verdiğinde, toplumu parçalara ayırmak ve hırçın bir bireysel düzen

* İngilizce orijinalinden *Hafıza Merkezi* adına Banu Karakaş tarafından çevrilmiştir.

**Öğretim Görevlisi, Felsefe Bölümü, Worcester Devlet Üniversitesi, ABD Email: gfurlas@worcester.edu

¹ Gelişmekte olan toplumların liberalizme ve demokrasiye yönelmesi gerektiği iddiası iki genel söylem alanında meydana gelmektedir: Siyasi söylem seviyesinde, bir de akademik söylem seviyesinde. Siyasi söylemler açısından Michael W. Doyle, durumun özünü kamusal söylemler üzerinden yakalar: Bize genelde özgürlüğün yüceltilmesinin barışı getireceği söylenegelmiştir. 2004'teki ABD Cumhuriyetçi Ulusal Kurultayı'nda Devlet Başkanı Bush, Ortadoğu'daki "genç kadınların ve erkeklerin" ve "her taraftaki reformistler, siyasi mahkumlar ve sürgündeki insanların" özgürlük hayallerinin sonsuza kadar reddedilemeyeceğini. özgürlük tutkusu kalpten kalbe, ulustan ulusa ilerledikçe Amerika'nın daha güvenli, dünyanın daha huzurlu olacağını söylemişti. Böyle tumturaklı iddialarda bulunan ilk Cumhuriyetçi kendisi değildi. 1982 Haziran'ında Devlet Başkanı Ronald Reagan da İngiltere Parlamentosu önünde, bireysel özgürlüklere saygı üzerine kurulu hükümetlerin dış politikalarında "kısıtlamalar" ve "barışçıl niyetlerle" hareket ettiklerini beyan etmişti. Daha sonra da (belki de ironik olacak bir şekilde) "özgürlük adına bir cihattan" ve "demokratik gelişime alkış tutmaktan" bahsetmişti. Üstelik sadece Cumhuriyetçiler de değil. Devlet Başkanı Clinton da "Demokratik Genişlemeyi" kendi yönetiminin 1990'lardaki dış politikasının doktrinel merkez ögesi haline getirdi. Ayrıca elbette ki bu fikirler Woodrow Wilson'ın ve diğer pek çok liberalin dış politikalarının da alamet-i farikasıydı. Michael W. Doyle, *Liberal Barış: Seçme Makaleler* (New York: Routledge, 2011), 1. Akademik söylem seviyesinde ise, liberalizmin ve demokrasinin tüm toplumların yönelmesi gereken amaçlar olduğu iddiası Aydınlanma düşünürlerinin siyasi yazıları boyunca görülebileceği gibi, güncel siyaset teorilerinin pek çoğunun da devraldığı bir iddia olagelmiştir. Bunun en meşhur örneği için bkz. Immanuel Kant, 'Perpetual Peace: A Philosophical Sketch,' Kant's Political Writings, ed. Hans Siegbert Reiss, çev. Hugh Barr Nisbet (Cambridge: Cambridge University Press, 1970).

sağlamak suretiyle istikrarsızlığı arttırdığını, bu sebeple de barışı ve adaleti hayata geçirilemeyen pasif olasılıklar olarak bıraktığını söylüyorum. Liberal kuramı ve pratiği eleştirdikten sonra, onarıcı bir alternatif olarak istikrarsızlığa verilen onarıcı ve geçiş dönemine atfedilen yanıtlardan beslenen bir uzlaşma etiği ve politisini tartışıyorum.

ANAHTAR KELİMELER: ABD hapisane sistemi, onarıcı adalet, liberal devlet, geçiş dönemi toplumları

GİRİŞ

Gelişmiş toplumlar tartışılırken bunların geçiş dönemi eylemlerinin çoğunlukla liberal ve demokratik bir düzeni hedeflemesi gerektiği düşünülür. Bu düzen de genellikle adil ve özgür seçimleri, hukukun üstünlüğü ilkesini ve tüm vatandaşların yararlandığı anayasaya göre tanımlanmış haklarını içerir. Bu inancın içinde ise, bir toplumun yeterince liberal ve demokratik olduğunda, ortak siyasi idealler hukukun üstünlüğü üzerinden sabit bir karakter kazandığı sürece, aynı zamanda yeterince barışçıl ve adil de olacağı ön kabulü bulunur.²

Bu nedenle, birkaç istisna dışında, uzlaşma ve geçiş dönemi adaleti tartışmaları gelişmiş devletlere mahsus kabul edilir.³ Buna rağmen liberal demokratik toplumlar, şiddetle ve neyin adaletten sayıldığı konusunda ortaya çıkan kuvvetli görüş ayrılıklarıyla çokça gündeme gelirken, bu durum da toplumların istikrar sağlayıp bir adalet anlayışı oluşturmak için liberal ve anayasal bir düzenden daha fazlasına ihtiyaç duyduğuna işaret eder. Ayrıca pek çok liberal devlet, iç uyuşmazlıklara polis kuvveti ile karşılık vermektedir. ABD toplumsal çatışmalara şiddetle karşılık vermek konusunda apayrı bir yerde dursa da, devletin iç mantığının kendisi, sosyo-politik katılımın müşterek şekilleri yerine denetim ve tahakküm üzerine kurulu olduğunda, liberal barışın barışçıl olmakla alakası kalmadığına

² Örneğin Doyle bu iddianın eleştirel bir savunmasına başvurmadan şunu belirtiyor: "Liberal devletler farklıdır. Gerçekten de barışçıldır, tabii kendi içlerinde." Michael W. Doyle, *Liberal Barış: Seçme Makaleler* (New York: Routledge, 2011). Liberal devletler diğer liberal devletlerle savaşa pek girmiyor olabilirler fakat barış, yalnızca savaşın olmaması demek değildir. Daha da önemlisi, ABD kendi ulusal sınırları içinde bile barışçıl olmaktan uzaktır. Eleştirel kuramcılar liberal barış ön kabullerine büyük ölçüde katılmazlar. Liberal devlet içindeki çatışmanın süregelen, döngüsel doğasına dair argümanlar için örneğin bkz. Walter Benjamin, 'Critique of Violence', Walter Benjamin: *Selected Writings*, Cilt 1: 1913-1926, ed. Marcus Paul Bullock ve Michael William Jennings (Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press, 1996); Giorgio Agamben, *State of Exception*, çev. Kevin Attell (Chicago: University of Chicago Press, 2005).

³ Benim aklıma gelen istisna, gelişmiş dünyada açık bir şekilde uzlaşma çağrısı yapan onarıcı adalet hareketidir. Ancak uzlaşma söyleminde bir birlik eksikliği bulunmaktadır. Uzlaşma literatürü ve çalışmalarının kopukluğu üzerine ilginç bir tartışma için bkz. Giriş, *The Politics of Reconciliation in Multicultural Societies*, ed. Bashir Bashir ve Will Kymlicka (New York: Oxford University Press, 2008).

dair eğitici bir örnek teşkil ediyor.⁴ Bu noktada en liberal toplumlar istikrarı polisle sağladığı sürece, toplumsal çatışmalara alternatif yaklaşımlar almazlarsa, ABD'ninki ile aynı şiddetli denetim modellerini takip etme riskinden kurtulamadıklarını iddia ediyorum. Bununla birlikte liberal devletteki iç barışın geçiş dönemi adaleti ve onarıcı adalet hareketlerinde tanık olunan uzlaşma tekniklerini gerektirdiğini söylüyorum.

Bu argümanı savunurken ayrıca bu makalenin başlığının anlamını da açıklamış oluyorum: Geçiş Dönemi Olmadan Gelecek Olmaz. Bununla da, tarihimizin Kant'ın iddia ettiği gibi bir sonu olmadığını ileri sürüyorum. Bilakis, geçiş dönemini ve değişimi, deneyimin ontolojik anlamda yerleşik gerçekleri olarak görüyorum. Bunlar, tanımlamaya çalıştıkları deneyimi tam yansıtacaklarsa kavramsal kategorilerde de kayma olması gerekir. Bu nedenle adaletin de zamanla yeni şekillere bürünüp eskilerini geçmişte birer hatıra olarak bıraktıkça geçiş dönemine dair bir yaklaşıma başvurması gerekir. Yeni biçimler aldıkça adaleti gerçekleştirmek için çalışmayan, bunun yerine toplumsal dünyayla uymayan adalet normları ve standartlarını zorlayan bir sistem, en nihayetinde istikrarsızlığa ve meşruiyetini kaybetmeye mahkumdur. Bu nedenle makalenin ilk bölümünde Immanuel Kant, John Rawls ve Amartya Sen'in yazılarındaki liberal barış modelini (bunu da genel anlamda liberal kuramın temsilcisi olarak görüyorum) dönüşüm geçiren adaletin gerçekleştirilebilmesinin kuramsal araçlarından yoksun olması üzerinden sorunsallaştırıyorum. İkinci kısma gelince ise ABD hapishane ve polis sistemi örneğinden yola çıkarak bir toplumun kurumsal seviyede liberal olup yine de toplumsal çatışmalara kriz durumunu devam ettiren bir şiddet üzerinden yanıt verebildiğini, bunun da sonunda ortak bir adalet ve kalıcı barış hissinin kaybolmasına sebep olduğunu gösteriyorum. İlk iki bölüm, toplumsal dünya değiştikçe onunla karşılıklı işbirliği içinde işleyen bir iç mekanizma olmadan (bunu da üçüncü bölümde uzlaşmacı bir aygıt olarak tanımlıyorum), yasal-politik ve kurumsal unsurların bir toplamı olan liberal sistemin ne barışı ne de adaleti sağlayan bir tahakküm sistemi olma riski taşıdığını açıkça gösteriyor. Yalnızca liberal bir kurum inşa etmekle farklılık ve değişime veya da geçiş dönemine dair gerçeklikler ortadan kalkmıyor. Dolayısıyla, liberal barış, temel kurumsal etkinliklerde olduğu kadar gündelik yaşamda da uzlaşma taktikleri gerektiriyor.

⁴ Uluslararası Hapishane Çalışmaları Merkezi'ne göre ABD her 100,000 kişiden 716'sının içeride olmasıyla dünyanın en yüksek hapse atma oranına sahip. Bkz. International Centre for Prison Studies, 'Highest to Lowest - Prison Population Total,' http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison-population-total?area=all&category=wb_poprate (erişilme tarihi: 7 Kasım 2014). 2008 itibariyle hapishanelerdeki yaklaşık 2,4 milyon kişiyle ABD dünyadaki hapishane nüfusunun en azından dörtte birine ev sahipliği yapıyor. Bkz. William J. Sabol, Heather C. West ve Matthew Cooper, 'Prisoners in 2008,' Adalet İstatistik Bürosu (BJS) (2009); Silja J.A. Talvi, *Women behind Bars: The Crisis of Women in the U.S. Prison System* (Emeryville, CA: Seal Press, 2007); Adam Liptak, 'Inmate Count in U.S. Dwarfs Other Nations,' New York Times, 23 Nisan 2008. 2008'in kayıtlarına başvurduğum çünkü 2008'den sonra Adalet İstatistik Bürosu hesaplama yöntemini değiştirdi. Bu tarihten sonraki raporlar "eyalet veya devlet hapishane tesislerinde, yerel cezaevlerinde, ABD topraklarında, askeri tesislerde, ABD Göçmen ve Gümrük Muhafaza'nın (ICE) sahip olduğu sözleşmeli tesislerde, Kızılderi topraklarındaki hapishanelerde ve çocuk hapishanelerinde tutulan tüm mahkumları" yansıtmıyor. Sabol, West ve Cooper, a.g.e. 8.

Uzlaşma derken iki kademeli, ortaklaşa gerçekleştirilen, sosyo-politik bir anlam üretme sürecinden bahsediyorum. Bu süreç, güven ve temel saygı biçimleri gibi toplumsallığın esas düzenleyici koşullarının geri kazanılıp sağlamlaştırılmaya çalışılan bir süreç olmakla birlikte toplumsal dünyaya ses vererek daha geniş siyasal eylemlerin de habercisi haline gelmektedir. Bu uzlaşmanın etiği ve politliğini üçüncü bölümde daha bütünlüklü bir şekilde geliştirip savunuyorum ve buradan da uzlaşma tekniklerinin gerçek barış ve meşru bir adalet isteyen her devletin bu hedeflerini gerçekleştirmede ihtiyacı olan şey olduğunu öne sürüyorum. Bu bağlamda, uzlaşma tekniklerinin liberal pratiğin eksikliklerini gidermek adına gelişmiş dünyaya da uygulanabileceği, hatta bazı durumlarda uygulanmakta olduğu çeşitli şekilleri tartışıyorum.

LİBERAL EKSİKLİKLER: BARIŞ VE ADALETİN DEĞİŞEN ANLAMLARINI CİDDİYE ALMAK **Kant, Rawls ve Liberal Barışın Kurumsal Teorisi**

“Ebedi Barış: Bir Felsefi Deneme” adlı eserinde Kant insanlığın ya barışı inşa edeceğini ya da savaş sırasında kendini imha edeceğini iddia eder.⁵ Bu ikinci barış biçiminin tercih edilmese de aşikar olduğu göz önüne alındığında Kant’ın denemesi, liberal cumhuriyetçi demokrasinin ideal siyasi ilişki biçimi ve dolayısıyla küresel bir ebedi barış ihtimalinin bir savunması oluyor. Kant, liberal devletler arasında ebedi barışın gerçekleştirilmesinde iki farklı madde grubu tanımlar: devletler arasındaki barışın ön maddeleri ve tanımlayıcı maddeler. Kant’ın tanımlayıcı maddelerine göre barışı mümkün kılacak bir devletin anayasası cumhuriyetçidir; hakları ise bir özgür devletler federasyonuna ve onun kozmopolit haklarına dayanır, ya da vatandaş olmayanların nasıl muamele gördüğüne bağlıdır; bu durumda da misafirperverlikle sınırlıdır. Kant’ın cumhuriyetçi devletlerinin ana hatları bu özgür devletler federasyonu veya bizim günümüzde BM dediğimiz oluşum tarafından uygulanan ön maddelerde çizilmiştir. İlk ön madde barış anlaşmaları ve bu anlaşmaların duruma uygunluk derecesiyle ilgilidir. Devletlerin barışı inşa ederken düşmanlıkları öylece rafa kaldırmanın ötesine geçmeleri gerektiğini vurgular. Kategorik buyruk kavramından beslenen ikinci ön madde insanların araç değil, amaç olarak görülmesi gerektiğini iddia eder. Üçüncü madde ise “daimi orduların zamanla ortadan kalkması gerektiğini”⁶ söyler. Faal bir orduyu sürdürmek ileride yaşanabilecek bir çatışmanın mümkün olduğunu ve böylece barış anlaşmalarının da stratejik ve göstermelik hale geleceğini akla getirecektir. Dördüncü maddede, ulusal borcun o ulusun dış işleriyle bağlantılandırılmayacağı belirtilir. Beşincisi ulusların başka ulusların anayasalarına ve yönetimlerine zorla burnunu sokamayacağını söyler. Altıncısı, suikast, zehirleme, anlaşma ihlali ve casusluk gibi gelecekte oluşabilecek bir barış halinde var olacak güveni zedeleyen

⁵ Immanuel Kant, ‘Perpetual Peace: A Philosophical Sketch,’ Kant’s Political Writings, ed. Hans Siegbert Reiss, çev. Hugh Barr Nisbet (Cambridge: Cambridge University Press, 1970).

⁶ A.g.e. s. 94.

taktiklerin kullanımıyla ilgilidir. Bu kurallar ancak her devlet aynı standartlara uyarsa uluslararası seviyede barış getirebilir. Eğer bir devlet cumhuriyetçi değilse, bu kurallara uymuyorsa, o halde savaş ihtimali yüksektir. Sonuç olarak cumhuriyetçi olmayan her devlet barışa tehdit oluşturacağı için liberal sisteme geçişin savaş yoluyla sağlanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Diğer bir deyişle Kant, barışın yalnızca yukarıdaki standartlara uyan, cumhuriyetçi devletlerin kendi içinde ve birbirleri arasında mümkün olacağını savunmaktadır.

Sömürgeci eğilimlerinin de ötesinde Kant'ın barışı sorunlu bir barıştır çünkü barışın nasıl hatta neden cumhuriyetçi devlette sağlanacağını yeterince açıklamaz. Bu eksiklik "Ebedi Barış", Kant'ın "Aydınlanma Nedir?"⁷ ile birlikte okunduğunda açıklığa kavuşuyor. Kant, kendi ahlak felsefesinde her zaman yaptığı gibi, özneler diğer öznelere amaç olarak saygı gösterip "ötekileri" hiçbir zaman amaç olarak görmediği sürece, toplumsal birlikteliğin doğal olarak barışçıl bir "amaçlar krallığını" doğuracağını iddia eder.⁸ Kant'ın iddiaları mantıklı olmakla birlikte, insanların Ötekilere nasıl ve neden saygı gösterip aydınlanmış, barışçıl ve rasyonel bir özgürleşmeye dahil olacakları konusunu açıklayacak pratik bir özellik taşımamaktadır. Rawls da Kant'tan yola çıkarak Adalet Teorisi'nde onun kurumsal eksikliklerini açıklamaya çalışmaktadır.⁹

Herkesçe bilindiği üzere Rawls toplumsal kurumların en baştaki erdeminin adalet olduğunu ve aynı zamanda "her ne kadar etkili ve iyi düzenlenmiş olursa olsun, adaletsiz oldukları sürece kanunların ve kurumların değiştirilmesi veya terk edilmesi gerektiğini"¹⁰ savunur. Rawls'a göre adil bir kurum hakkaniyetli bir kurumdur, fakat adillığın ve buna bağlı olarak hakkaniyetin koşulları, bir siyasi sistemin büyümesini ve gelişimini belirten arka plan koşullarının bir parçası halinde kurumların içine yerleşmiş olmalıdır. Bu modele göre adalet illa ki insanların desteklediği bir şey olmak zorunda değildir. İyi örgütlenmiş ve adil bir toplum, barışçıl toplumsal birlikteliğin gerekli koşullarını yerine getirebilme gücüne sahip olsa da bu koşulların kendisi gerçek bir komünal deneyim sağlamak zorunda değildir. Bu bağlamda Rawls'ın ideal teorisi, kurumların adaletsiz olmaları durumunda değiştirilmesi veya terk edilmesi gerektiğini kabul eder. Fakat yine de toplumsal uyumsuzluğun tarihsel gerçekliğine değinmez ve aynı Kant'ın yaptığı gibi Rawls da deyim yerindeyse, insanların aslında Ötekilere nasıl saygı duymaya başladıklarını analiz etmekten kaçınır ve ortak bir adalet idealini kurumsal politika seviyesine çıkarmak adına hakkaniyet koşullarını kabul eder.

⁷ Immanuel Kant, 'What Is Enlightenment?', Kant's Political Writings, ed. Hans Siegbert Reiss, çev. Hugh Barr Nisbet (Cambridge: Cambridge University Press, 1970).

⁸ A.g.e.

⁹ John Rawls, A Theory of Justice (Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press, 1971).

¹⁰ A.g.e.

Değişen Adalet Tecrübesi

Rawls'ın kurumsal ya da düzenleme temelli teorisinden uzaklaşan Sen, “kurumlar ve kurallardan öte toplumdaki gerçek oluşumlara da odaklanan, gerçekleşme temelli”¹¹ bir adalet anlayışına başvurur. Bir toplumun ideal kurumsal düzeninden bağımsız olarak, bir toplumun adaletle ilişkilenme ve onu anlama biçimi ve buna bağlı olarak meşru siyasal düzen kadar barışçıl toplumsal birliktelik için de gerekli olan şeyin zamanla değişip itiraz edileceği endişesini yalnızca Sen taşımıyor. Şu anki algılayışın kıyaslanabileceği, sorunlaştırılabileceği ve yeniden düzenlenebileceği yeni sorunlar ve ihtimaller ortaya çıktıkça adalet de değişecektir.

Adalet, tartışmalı bir kavramdır çünkü ötekilik ya da aşırı çoğulculuk bu kavram içinde birden çok anlama bürünebiliyor. Bir yandan da sorunlar ve ihtimaller ortaya çıktıkça adalet fikrinin kendisi de zamanla değişiyor. Platon'un *Devlet*'i bu kavramın kaçamaklı doğasını iyi yakalıyor.¹² Adaletle dair geçiş dönemini kabul eden bir yaklaşıma sahip olunmadıkça bir geleceğin olamayacağı fikri bu makalenin genel savını oluşturuyor ve bu sav, insan deneyimi ötekiliğin, değişimin ve geçişlerin deneyimi olduğu sürece, var olma koşullarında yer etmiş, ontolojik anlamda ayakları yere basan bir başlangıç noktası görevi görüyor. Burada ötekilikten kastım, bireyler ve topluluklar boyunca birden çok anlam ve değer kazanabilen, sayısız tecrübe çeşitliliğidir. Tecrübe çeşitlilikleri göz önüne alındığında her insan, verili her kavram veya tecrübeye dair farklı bir anlayışa sahip olabilir. İnsanlar diyalog gibi anlamlı ideal karşılaşmalar yaşadıklarında tüm taraflar birlikte yeni anlamlar üretirler. David Bohm'un da belirttiği gibi,

diyalog sırasında herkes belli fikirleri ya da kendi bildiklerini herkes için ortaklaştırmaya çalışmaz. Daha ziyade iki kişi ortaklaşa bir şey yapar, yani birlikte bir şey üretir.¹³

Tarihin merceğinden bakıldığında yeni etkenler sosyal-politik koşullara etki ettikçe anlamın kaydığı görülecektir. Eğer tecrübe bir geçiş özelliği barındırıyorsa ve ötekilikle belirleniyorsa o halde adalet gibi kolektif ve ideal değer kavramları, toplumsal-siyasi hayata yeterli ve meşru bir şekilde uygulanacaklarsa, durağan ve halihazırda bilinen kavramlar olarak ele alınamazlar, çünkü durağan olan, ötekileşmenin gerçekliği karşısında duramayacaktır. Dolayısıyla peşin hüküm verilen bir kavram ve bunun evrensel olarak uygulanma teşebbüsü bir başlangıç noktası olarak alındıkça adaletin sabit formlarını savunmak yanıltıcıdır ve geçiş dönemine ait durumları, farklı bir adalet türünü gerektiren olağandışı koşullar olarak tanımlamak anlamına gelir. Ancak, eğer tecrübenin kendisi geçiş

¹¹ Amartya Sen, *The Idea of Justice* (Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press, 2011), 9.

¹² Plato, 'Republic,' çev. G.M.A. Grube, rev. C.D.C. Reeve, *Plato: Complete Works*, ed. John M. Cooper (Indianapolis, IN: Hackett Publishing, 1997).

¹³ David Bohm, *On Dialogue*, ed. Lee Nichol (London: Routledge, 2004), 3.

dönemiyle birliktelik içerisinde algılanırsa o zaman adaletin sıradan bir formu olmaz çünkü adaletin anlamı tecrübe ile birlikte değişir veya dönüşür.

Böylelikle, sıradan adaletin işlemesi gereken gelişmiş toplumlar ile geçiş dönemi tekniklerinin daha açık bir biçimde kullanıldığı, gelişmekte olan toplumlar arasında bir fark oluşur: gelişmekte olan toplumun toplumsal dünyasına, müşterek bir anlam veya üzerinde ortaklaşmış bir hakikati özgürleştirilmesi ve mümkünse hukuki-siyasal bir alana yükseltmesi için bir şans verilmektedir. Öte yandan, hukuksal-siyasi normları en net haliyle hukuk üzerinden dikte eden gelişmiş toplum yavaş ve belirlenmiş biçimlerde hareket eder. Gelişmiş toplumdaki hukuki-siyasal normlar genelde bir adalet ideolojisi üzerinden, ya da benim bir sonraki bölümde iddia edeceğim üzere, polis kuvveti ve bahsi geçen normlara karşı duracak bir *demos*'un ortaya çıkmasını engelleyen yatay bir çatışmanın sürdürülmesi ile idame ettirilir.

Nitekim John Braithwaite'in adalete dair tamamen tepeden inme bir "işletmeci" yaklaşımına haklı bir şekilde karşı çıkmasının sebebi tam olarak da budur. Braithwaite, "aşağıdan yukarı tartışmaya açık olan yukarıdan aşağı standartlar söz konusu olduğunda bir çeşit tepeden inme sorumluluğun gerekli olduğunu"¹⁴ savunur. Liberal sistemin kendi idealleri olan meşruiyeti, adaleti ve kalıcı barışı tutarlı olarak gerçekleştirebilmesi için, dünyadaki farklı cemaatlerin arasında olduğu kadar toplumsal ve siyasal olanın arasında da karşılıklı bir ilişki bulunması gerekir. Fakat yine de, tecrübe süresince sayısız çeşitlemeler, buna bağlı olarak da birden çok olası anlam bulunduğu gerçeğine rağmen modern liberal devletin *demos*'un üzerine polis veya asker tarafından uygulanan kanunlar şeklinde anlam dayatması genel bir pratiğe işaret etmektedir. Walter Benjamin'in ve diğer liberalizm eleştirmenlerinin belirttiği gibi, tarihsel olarak bakıldığında liberal devlet, şiddet tahakkümü ve savaşlar üzerinden ortaya çıkmış, bu sebeple de hukuksal-siyasi araçlarını ve *ethos*'unu (düstur denebilir) aynı şiddet tahakkümüne dayandırmaktadır.¹⁵ Liberalizm, hukuksal-siyasi çalışmalara yol gösterebilmek adına müşterek bir anlamı ve halkın sesini yükseltebilecek, katılımcı bir *demos*'u karşılayabilecek kadar güçlü kurumlar geliştirmek yerine, kendisini toplumsal dünyaların üzerine zorla dayatır, böylece ortak ve paylaşılan bir adalet anlayışı ve gerçek bir barış oluşmamış olur.

¹⁴ John Braithwaite, 'Setting Standards for Restorative Justice,' British Journal of Criminology 42(3) (2002): 563.

¹⁵ Bkz, Benjamin, yuk., n 2. Ayrıca bkz., David Hume, 'Of the Original Contract,' Hume: Political Essays, ed. Knud Haakonssen (Cambridge: Cambridge University Press, 1994).

LİBERAL BARIŞ TAKTİKLERİ: ABD'DE KİTLESEL OLARAK HAPSE TIKMA **Böl ve Yönet: Tepeden İnme Siyaset ve Yatay Çatışmalar**

ABD'nin müşterek bir adalet anlayışının bulunmayışı ve hiç de barışçıl bir ortamı olmaması bilinmeyen bir şey değil.¹⁶ Siyasal sistem, ABD'de yaşayanlar için, sıradan vatandaşların etki alanlarının çok ötesinde, kendi başına işliyor gibi gözükür, bu da kendilerini yabancılaşmış, güçsüz ve savunmasız hissetmelerine sebep olur. İşgal (Occupy) hareketi, hukuksal-siyasi ve ekonomik etkinlikler nüfusun yalnızca en zengin azınlık kesimini güçlendirdiği ölçüde toplumsal dünyanın sistem karşısında bu şekilde güçsüz kalmasıyla oluşan sorunu dile getirmeye çalışmıştı.¹⁷ Bireysel silahlanma hakları ile ilgili süregelen tartışma da ortak bir güçsüzlük ve yabancılaşma tecrübesinin bir başka örneğidir ve halk için çalışmama suretiyle gündelik varoluş karşısında bağlantısız bir tehdit olarak görünen, tepeden inme bir sisteme ilişkin olarak kendisini bir toplumsal huzursuzluk olarak gösterir.¹⁸ Suç ve ceza açısından bakıldığında ise sistem ile toplumsal dünya arasındaki bu soyut ilişki, devlet suçlusu ikiliği şeklinde ortaya çıkar: adalet, zarar görenleri desteklemekten ve gelecekte oluşabilecek istikrarsızlıklara engel olmak adına toplumsal dünyayı onarmaktan ziyade devlete karşı gelen suçlu bireyleri cezalandırmakla alakalı bir kavram haline gelir.¹⁹

Bu bölümün geri kalanında bu tek yönlü güç durumuna bir hapisane tartışması üzerinden odaklanıyorum ki bu tartışma da, toplumsal ve siyasal alanlar arasındaki ana iletişim noktası bu tek yönlü durum ve hapisaneler olduğu ölçüde ABD siyasetinin başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Bu güç durumu tek yönlüdür çünkü hukuki-siyasal güçlerden

¹⁶ İlginç bir kuramsal açıklama için bkz. Alasdair C. MacIntyre, *After Virtue: A Study in Moral Theory* (Notre Dame, IN: University of Notre Dame Press, 1984). Güncel siyasi açıklamalar için ise, şu metinlerin başlıklarına bakılması yeterli olabilir: Pietro S. Nivola ve David W. Brady, ed. *Red and Blue Nation? Consequences and Correction of America's Polarized Politics* (Stanford, CA: Hoover Institution on War, Revolution and Peace, Stanford University, 2006); Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order* (New York: Simon and Schuster, 2011). Bu metinlerdeki normatif iddiaların doğru olduğunu veya tanımlayıcı açıklamaların gerçeği tamamen yansıttığını söylemiyorum. Fakat bu metinlerin ve daha pek çoğunun ortak noktası ABD'nin pek çok konuda kutuplaşmış ve karşıtlık içinde olduğuna dair varılan fikir birliğidir.

¹⁷ Bkz, ör. David Graeber, *Inside Occupy* (Frankfurt am Main: Campus, 2012); Todd Gitlin, *Occupy Nation: The Roots, the Spirit, and the Promise of Occupy Wall Street* (New York: It Books, 2012)

¹⁸ Silahlanma tartışmasının yakın bir tarihi için bkz. Adam Winkler, *Gunfight: The Battle over the Right to Bear Arms in America* (New York: W.W. Norton, 2013). Silah bulundurma hakkını savunanların ortak bir argümanı da anayasanın, insanların kendilerini zorbalıktan koruyabilmeleri için yazılmış olmasıdır. İnsanlar büyük ölçüde bu argümana tutunuyor çünkü devleti zorba olarak algılıyorlar, bu da sistemin makul bir şekilde işlemediğini gözler önüne seriyor. Bunun yanında, insanlar genelde nefsi müdafaa için silah sahibi oluyorlar, bu da demektir ki savunma adına sisteme ve diğer (silahlı) kişilere güvenemeyeceklerini hissediyorlar.

¹⁹ Devletin ceza davalarında suçlulara yasal işlem başlatması bütün dünyada düzenli bir şekilde gerçekleştirilen bir uygulama. Fakat benim savunduğum nokta, somut toplumsal dünya adına hareket etme iddiasında bulunurken ondan uzaklaşmanın, ister yasal normlar ister retorik üzerinden gerçekleştirilsin, gayrimeşru olduğu ve istikrarsızlık getirdiğidir.

etkilenen birimlerin çoğu kendi hukuki-siyasal koşullarını değiştirecek güçte değildir. Bu nedenle sistem bireyler ve topluluklar ile birlikte değil, bunların üzerinde uygulanır. Benim geliştirdiğim esas fikir ise bir toplumun sözde liberal olup, öte yandan da ister Sen'in sosyal dünya arayışında olan perspektif odaklı bakış açısından bakalım, ister Rawls'un kurumlar üzerinde duran düzen odaklı bakış açısından, adalet ve barışın gerçekleştirilemeyebileceğidir. Bir yandan ABD sistemi birincil erdemi olan adaleti, *demos*'un rıza gösterdiği, meşru bir zeminde ve asgari bir biçimde dahi tanımlayıp gerçekleştirememektedir. Öte yandan ABD'nin toplumsal dünyası ise parçalı ve değişken olduğu sürece tutarlı bir adalet talebinde bulunamamaktadır.

Böylece, halk için işletilmesi gereken ve böyle de olduğunu iddia eden sistem, yalnızca zenginliği aşkar bir kesimin isteklerine yanıt vermek suretiyle, tek yönlü bir güç ilişkisini koruyarak halkı destekleyip güçlendirmeyi başaramamaktadır. Bütünleştirici bir toplumsal birimden yoksun olan sistem dar bir bakış açısıyla ve en azından retorik anlamda hayali insanların hayali ihtiyaçları adına işler: hayali *demos*, bu sahipsiz "Biz", savaşa girmek ve zengini korumak gibi amaçların araçları olarak temsil edilir. Toplumsal dünyanın desteklenememesi sebebiyle, zenginlerin sorunları tekrar eden bir hal alırken sistemin karşılık verme yapısı da eşit ölçüde bir tekrarlama halinde işler. Bu nedenle de toplumsal çatışmalar, üzerinde uzlaşma sağlanamamış olaylar ve ilişkilerin birikmesiyle oluşan bir tarihe dayalı olaylar değil de istisnai vakalar ve suçlar şeklinde ele alınır.

Örneğin Angela Davis'in "Are Prisoners Obsolete?" (Hapishanelerin Zamanı Geçti Mi? [ç.n.]) adlı eseri, iç çatışmalarına doğru düzgün yanıt üretemeyen liberal bir sistemin, kurumsal düzenlemelerinde başı çeken ideallerine rağmen o çatışmaları yeniden üretme ve hatta daha da şiddetlendirme riskini aldığını gösterir.²⁰ Ötekilik ve sömürgeci tahakküme dayanan çeşitli ABD çatışmaları şiddetli güç kullanımı ve temsilsizlik üzerinden bastırılmıştır. Ayrıca oluşumsal sistematik etkinliklerde yer almayan ve hem varoluşu hem de tarihi en azından kontrolden çıkana kadar görmezden gelinen çeşitli sınıflar da bulunmaktadır. Örneğin sivil haklar döneminde olduğu gibi, ezilenler nihayetinde kendi seslerini egemen sisteme duyurabildikleri zaman, alt sınıfları yatıştırmak ve toplumsal huzursuzluğu bastırmak için uzlaşmalara gidildiğinde Öteki sınıflar genelde adaletin yerine getirilmediğinden ve haklarla materyal gereçlerin yeniden paylaşılmasının adil olmadığından şikayet ederler. Böylelikle ABD'nin toplumsal dünyası, ileri geri bir yatay çatışmayla tanımlanmış olur. Burada bulunan gruplar adaletin koşulları konusunda bir anlaşmaya varamaz çünkü anlaşmayı mümkün kılan şekillerde ilişkiye geçmezler. Böylece bu yatay çatışma, hukuki-siyasal etkinliklerin neredeyse bağımsız bir şekilde hareket etmesine izin vermiş olur. Davis, ABD'nin bu çatışma siyasetini köleliğin başlangıç noktasından açıklar.

²⁰ Angela Y. Davis, *Are Prisons Obsolete?* (New York: Seven Stories Press, 2003).

Açık Yaralar: Kontrol Taktikleri ABD Çatışmalarını Nasıl ve Neden Artırıyor

Köleliğin kaldırılmasından beri hapishaneler şirketlere ucuz, denetimli ve yeniden üretilen iş gücü olarak kiralanagelmıştır. Bu sebeple Davis ve benzerleri de, hapishane kiralama sisteminin bireyleri nesneleştiren, evrimleşmiş bir kölelik sistemi olduğunu iddia eder.²¹ Feshedilmelerinden önce hapishaneler emek gücü için kullanılmıyorlardı, bu gücü köleler sağlardı, hapishaneler ise çoğunlukla hapse atılabilen Anglo erkeklerden oluşuyordu çünkü bu kişilerin ellerinden alınabilecek birtakım hakları bulunuyordu. Kölelere ve kadınlara hak tanınmadan önce “hapishaneler [onlar için] cezalandırma olarak görüleliyordu” çünkü ellerinden alınacak bir şeyleri yoktu.²² Köleler, haklarının tanınmasının öncesinde kölelik kodları veya “insanları tüm haklarından mahrum bırakan kanunlar” altında çalışıyorlardı.²³ Bu kodlar hapishanelerdeki düzenlemelerle ilginç benzerlikler gösteriyordu ve eski kölelere haklar sağlandıktan sonra da hapishaneler bu haklara yeni kavuşanlarla dolmaya başladı. Nitekim ABD’deki 13. anayasa değişikliği köleliğin “bir suçun cezası olmanın dışında” yasadışı olduğunu özellikle belirtmiştir.²⁴ Feshedilmenin sonrasında ise köle bir mahkûma dönüşürken hapishaneler de eski kölelerle dolmuştur.

Bu toplumsal denetimin etkisi ABD tarihi boyunca sistemin toplumsal dünya üzerindeki baskısını artırdığı yerlerde görülebilir. Davis’in eleştirisi özellikle kölelik sorunlarının günümüzde de devam ettiğini ortaya döker çünkü sistem, onarım ve uzlaşmadan ziyade denetim kurmaya ve sömürmeye devam etmektedir. Kanunlar uzlaşmamış geçmişin getirdiği sorunları kontrol altına almak adına değiştirilmiştir (üstelik köleliğin yanında daha pek çok uzlaşmamış olay da vardır). Bu değişiklikler de sözde var olan bir nüfus adına ve bedeli gerçek bir *demos*’a mal olacak şekilde, çoğunlukla da kârlı bir ekonomik durumu korumak için yapılmıştır. Örneğin Davis bu durumu şöyle açıklar,

kurtuluşun sonrasında pek çok siyahi kişi yeni toplumsal konumları sebebiyle hayatta kalabilmek için hırsızlık yapmaya zorlandı. Azımsanamayacak sayıda siyahi insanın On üçüncü değişikliğin yasallaştırdığı “gönülsüz hizmetkarlığa” sürüklenmesine sebep olan, küçük çaplı hırsızlıkların ağır suçlara dönüşmesi oldu.²⁵

²¹ A.g.e.; Michelle Alexander, *The New Jim Crow: Mass Incarceration in the Age of Colorblindness* (New York: New Press, 2012)

²² Angela Y. Davis, *Are Prisons Obsolete?* (New York: Seven Stories Press, 2003).

²³ A.g.e, s. 27.

²⁴ US Constitution, ‘U.S. Constitution Online – Amendment 13,’ http://www.usconstitution.net/xconst_Am13.html (accessed 7 November 2014).

²⁵ Angela Y. Davis, *Are Prisons Obsolete?* (New York: Seven Stories Press, 2003).

Hukuk, eski kölelerin üretim araçları olarak denetim altında tutulmaları için değişmiştir. Hapishanelerin 1970ler, 1980ler ve 1990larda görülen hızlı artışı, sivil haklar hareketinin elde ettiği zaferlere karşılık kanunlarda yapılan değişikliklerle bağlantılı olarak da görülebilir.

Köleliğin feshedilmesi ve sivil haklar hareketi ABD'deki ortak şablonun yalnızca iki örneğidir: Sistemsel değişiklikler yaşanırken bunlara mütemadiyen verilen yanıt, sistemsel değişikliklerin uzlaştırılması adına toplumsal dünyanın desteklenmesi yerine polis mevcudiyetinin artırılması, kanunların değiştirilmesi ve insanların toplumsal dünyadan çekilmesi şeklinde olmuştur.²⁶ Ayrıca statükonun devam ettirilmesinde parasal sebepler de etkili olmuştur çünkü mahkûmlar hem devlete hem de özel şirketlere çalışarak ciddi miktarlarda sermaye oluşturmaktadır. Hapishane endüstrisi hapishane emeğinden artı değer kazanarak kâr elde etmektedir. Bununla beraber Amerikalıların çoğunun farkında olmadığı şirketlerin inşaattan elektronik ağıtlara ve hijyen ürünlerine kadar her tür malı ürettikleri, yemeklerden terapiye ve sağlığa kadar her türlü hizmeti sağladıkları ve doğrudan hapishane piyasasıyla ilişkide oldukları[dır].²⁷

Amerikan kamuoyunun bu bilgisizliği, hapishane sisteminin toplumu dengede tuttuğunu iddia eden yaygın bir söylemle daha da pekişmektedir. Aslında Kuzey Amerikalıların hapishane sisteminin bir endüstri olduğu ve şirketlerin hapishanelerin genişletilmesine yatırım yaptıkları konusunda dehşete düşmeleri gerekir. Fakat bu endüstri, toplumsal dünyanın birbirinden kopuk ve hapishaneler konusunda yanlış bilgilendirilmiş olduğu gerçeğinden güç alır. Bu cehaleti sömüren siyasetçiler ve medya da, hapishanelerin güvenlik ve ekonomik büyüme sağladığını iddia eden bir istikrar retoriğini yeniden üretmektedir.

Hapishanelerde hisse sahibi olanlar seçim zamanında siyasetçilere düzenli bağış yaparak yatırımlarının retorik zeminde normalleştirilmesini garantiye alırlar. 1980ler'den sonraki hızlı hapishane artışı (1984 ve 1989 arasında yalnızca Kaliforniya'daki hapishane sayısı ikiye katlanmıştır) ancak şirket yatırımlarıyla ve hapishaneler hakkındaki yanlış yönlendirilmiş inançlardan beslenen siyasi desteklerle mümkün kılınmıştır.²⁸ 1980ler'deki birçok siyasetçi hızlı hapishane artışını "suçla mücadelede kararlılık"²⁹ yaklaşımıyla savunmuş, ancak hapishaneler yayılıp hızla dolarken suç oranı sabit kalmıştır.³⁰

²⁶ Michel Foucault, sistematik veya söylemsel normların belli bir güç devamlılığı sağlamak adına bu şekilde dönüştürülmesi pratiğini etikle ilgili yazıları boyunca tartışmaktadır. Ör. bkz., Michel Foucault, *Essential Works of Michel Foucault 1954–1984, Volume 1: Ethics: Subjectivity and Truth*, ed. Paul Rabinow, çev. Robert Hurley (New York: New Press, 1998).

²⁷ Angela Y. Davis, *Are Prisons Obsolete?* (New York: Seven Stories Press, 2003).

²⁸ A.g.e.

²⁹ A.g.e.

³⁰ A.g.e.

Kontrol Taktiklerinin Yaygın Etkisi

İstikrara kavuşturma mitinin yanı sıra bir de hapishanelerin yerel ekonomiler üzerindeki ekonomik etkisi vardır. Hapishanelerin inşa edildiği ve polisin çabasını yoğunlaştırdığı yerler genelde ekonomik açıdan bocalayan yerlerdir. Hapishaneler genelde yoksul kırsal mekânlarda inşa edilir ve yeni işler yaratarak yerel ekonomileri canlandırır. Polisin varlığı da yoksul bölgelerde ama şehrin içinde yoğunlaşır ve orantısız bir biçimde siyah halkı hedef alır. Böylelikle yoksul bölgeler hapishanelerle simbiyotik bir ilişki içine girer, zira bu tür tesislerde bulunan kişilerin çoğu –işçiler ve hapishane işçileri– ekonomik açıdan yoksun yerlerden gelmektedir.³¹ Sömürülen yoksullar hapishanede birbirleriyle temasa geçer ve bu durum yoksullar ile o kınanıp hakir görülen siyahi kesimleri kontrol edeceği varsayılan, çoğu zaman ırkçı tavırları benimsemiş gardiyanlar arasındaki yatay gerilimleri yeniden üretir. Sistem bu temeldeki yatay çatışmaya dayanır, çünkü böylelikle dikey bir demokratik gücün sistemi yeniden yönlendirmesini engeller.

Davis topluluğun gelişimine olumlu katkıda bulunabilmek için onun bir parçası olan herkesin genel yaşam kalitesini artırıp iş fırsatları yaratacak kurumlara yatırımda bulunmak yerine, hapishanelere ve kaynaklar ile fırsatlardan yoksun bölgelerde polis faaliyetlerine artırmaya yatırım yapmanın “bu yaralı cemaatlerde yaşayan erkekleri, kadınları ve çocukları hapishaneler için mükemmel adaylara dönüştürdüğü”nü söylemekte haklıdır.³² Yoksul kırsal topluluk içinden gardiyanlar çıkar, yoksul kentsel topluluk içindense mahkûmlar. Mahkûmların içinden çıktığı kentsel toplulukların suç oranlarında bir düşüş görülebilir ve bu da hayat kalitesinde bir iyileşme addedilebilir. Hapishanenin inşa edildiği yerde yaşayan topluluk bundan faydalanıyor gibi görünür, fakat bu fırsatlar kitlesel olarak hapse tıkma ve kriminalize edilen insanların tecrit edilmesi pahasına elde edilir, çünkü bu insanlar kendilerine atfedilen bu kimliğin kuvveden fiile çıkarılmasını engellemeyi sağlayacak kaynaklardan yoksundur. Aslında, karşılıklılık ve katılım yoluyla istikrarı teşvik edecek yöntemlere yatırım yapmayan sistem bir yandan bireyleri ve toplulukları tecrit etmeye devam eder, diğer yandansa bireyleri en başta yasaya karşı hareket etmeye yöneltmiş temel sorunlarla yüzleşmekten büsbütün kaçınır. Sistemin sorunları, bu zamana dek yalnızca kaba kuvvetle ele alınmış ve böylece sistemin faaliyetlerinin gayri meşruiyetini artırmakla kalıp çözülmeden bırakılmış esaslı sorunlara dayanır.

Loïc Wacquant kontrol sağlama yönündeki bu süreğen hareketin hapishane ile hapishane içinde bulunan insanların çoğunun içinden çıktığı topluluklar arasındaki ayrımı tamamen bulanıklaştırdığını belirtir.³¹ Hapishane ile sistemin beslendiği yoksul topluluklar gitgide birbirine benzer hale gelmekte, dolayısıyla hapishanede geçirilen bir yaşamdan toplumda

³¹ Wacquant, yuk., n 31.

yaşamaya geçerken pek bir geçiş olmamaktadır.³² Topluluklar günden güne hapishaneleri andırmakta ve disipliner askeri taktikler gündelik hayatta hüküm sürmektedir.³³

ABD sistemi, sistemsiz değişimlere ayak uydurmak için toplumsal dünyayla birlikte çalışmakta devamlı başarısız olmuştur. Kölelik ilga edildiğinde toplumun artık belirli hakları olan yeni mensuplarının eğitilmesi ve toplumla bütünleştirilmesi veya özgürleştirilmiş kölelerin haklarına dair malumat sahibi olanların eğitilmesi konusunda hiçbir ciddi çaba sarf edilmemişti. Sistemik değişime uyum sağlamak için hiçbir çaba sarf edilmeyince, mevcut gerilimler toplumsal düzeyde daha da artıp kötüleşmeye bırakılmıştı. Gayrimeşru sistemin ikincil etkilerinde, yani yörede suçlar vuku bulup da toparlanma, geri kazanma bânında suçlular, kurbanlar ve topluluklar hiçbir destek almadığında bu kalıp olduğu gibi tekrarlanır. Hal böyle olunca toplumsal dünya çatışmalar içinde kalmaya devam eder ve sistem bu sorunları istismar eder. Toplumsal çatışmadan mustarip olanların genelde kendi kendilerine bakmaları beklenir, böylece topluluğun demir parmaklıkların ardında olmayan kesimleri kırılğan bir hal içinde bırakılmış olur.

Sistemin en sert şekilde hedef aldığı insanlar aynı zamanda yaralanmaya en açık ve en güçsüz olanlardır: ağırlıklı olarak işçi sınıfı, göçmenler ve siyahlar. Bu mesele önemlidir, zira sistem belirli nitelikleri suçluluk kanıtı ve bu nitelikleri haiz kişileri potansiyel suçlular diye yaftalar.³⁴ Suçluları zapt edilmesi icap eden irrasyonel hayvanlar olarak sunan medya, siyasetçiler, çeşitli failer ve sıradan insanlar bu yaftayı pekiştirir. Suçlu profili çıkarma son derece sorundur, zira belirli insanların yasayı ihlal edeceği baştan varsayılmış ve yasanın ihlal edilip edilmediğini tespit etmek üzere “şüpheli” karakterleri yoğun gözleme tabi tutulmuş olur. Profil çıkarma ve hedef alma, toplumsal dünyadaki sahte yaftalara dayanır. Bu profil bazen o âna kadar hiç suç işlememiş olanlara yaftalanır ve elbette, yasayı çiğnemiş kişilere yüklenir. Bir kez yaftalandınız mı, bu kategorileştirmenin ötesine geçmek zordur; hele ki bir federal suça mahkum olmuşsanız ve mesela bir iş başvurusunda sizden bu malumatı vermeniz isteniyorsa, daha da müşkül durumda olursunuz. Çoğu zaman suçlular ya şartlı tahliye ihlalinden veya bir başka suçtan dolayı hapishaneye geri döner, ne de olsa hapishanenin dışında kalmak için gerekli kaynaklardan yoksunlardır.³⁵ Bazı durumlarda, yakın zaman önce Missouri eyaletinin Ferguson şehrinde görüldüğü üzere,

³² A.g.e.

³³ Ortaya çıkmakta olan kontrol devleti ve polislin militarizasyonuna dair güncel bir izahat için, bkz. Christian Parenti, *The Soft Cage: Surveillance in America from Slavery to the War on Terror* (New York: Basic Books, 2003); Radley Balko, *Rise of the Warrior Cop: The Militarization of America's Police Forces* (New York: Public Affairs, 2013).

³⁴ Örneğin bkz. Karen S. Glover, *Racial Profiling: Research, Racism, and Resistance* (Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 2009).

³⁵ Bu konudaki raporlara göre hapishaneden salınan her on kişiden yedisi üç yıl içinde yeniden hapsi boylamakta, yeniden suç işleme oranını kabaca %70'e çekmektedir. Bkz. Patrick A. Langan ve David J. Levin, 'Recidivism of Prisoners Released in 1994,' Bureau of Justice Statistics Special Report (2002).

hedef alınan bedene hapisanede yaşama fırsatı bile verilmez çünkü sokakta kurşunlanıp öldürülür.³⁶ Polis gücünün militarizasyonu, toplumsal istikrarsızlığı devamlı kaba kuvvete dayanarak çözmeye çalışıp başarısız olan kontrol sisteminin bir sonraki mantıksal adımından ibarettir.³⁷

Şartlı tahliye şartları eyaletten eyalete, suçtan suça ve hükümden hüküme değişir, ama suçlular uzun bir süre boyunca demir parmaklıkların ardında vakit geçirdikten sonra kendi topluluklarına geri döndüğünde, onlarla yeniden bütünleşmek için gerekli destekten genelde yoksundur. Denetimli serbestlik çerçevesinde salınan, şartlı tahliye edilen veya doğrudan hapisanede tutulan yedi milyondan fazla insan ceza sisteminin kontrolü veya gözetleyici bakışı altındadır.³⁸ Yedi milyondan fazla insan bir hatayla tanımlanmakta ve kılıcı –veya tabancayı, koltuğu ve iğneyi– benimseyen bir toplum tarafından kınanmaktadır. Bu yedi milyon insan mahkûm edilenlerin çocukları, anne babaları, kardeşleri, arkadaşlarıdır ve en azından bir yedi milyon insan da göz ardı edilen kurbanlar ve onların aileleri ve dostlarıdır. ABD’deki sosyo-politik çevrenin insanları hapse tıkan, kurbanları kendi başlarının çaresine bakmak durumunda bırakan ve tarihsel yaraların sosyo-politik dönüşümü mütemediyen tıkamasına yol açan sorunları ele almak için yeni bir yaklaşıma ihtiyacı vardır. Her nerede uygulamaya konuluyorsa, liberal proje barış uğruna adalet için geçiş dönemine dair ve onarıcı bir yaklaşımı benimsemelidir yoksa ABD’nin yaptığı hataları tekrarlama riskine girilecektir.

Uzlaşma Taktikleriyle Liberal Projeyi İyileştirmek

ABD’deki hapisane-endüstriyel kompleksi, liberal toplumda işleyen ve böylelikle liberalizmin barış ve adalet gibi ideallerinin altını oyan kontrol ve tahakküm siyasetinin örneklerinden yalnızca biridir. Son zamanlarda gelişmiş ülkelerde bir uzlaşma etiği ve siyasetini teşvik etmek için bazı girişimlerde bulunulmuştur. Sözelimi, şiddetli polis faaliyeti, cezalandırıcı yargı pratikleri ve kitlesel olarak hapse tıkama sorunlarına tepki olarak onarıcı adalet hareketi ortaya çıkmıştır. Gerry Johnstone’a göre onarıcı adalet

şu fikirler etrafında döner: suç, esas itibarıyla, bir insanın bir başka insan tarafından ihlalidir (hukuki kuralların ihlali değil); bir suça karşılık verirken ana

³⁶ Örneğin bkz. Ross Douthat, ‘Playing Soldier in the Suburbs,’ *New York Times*, 16 Ağustos 2014; Taylor Wofford, ‘How America’s Police Became an Army: The 1033 Program,’ *Newsweek*, 14 Ağustos 2014; Aura Bogado, ‘A German War Correspondent’s Harrowing Take on Ferguson,’ *Color Lines*, 20 Ağustos 2014, http://colorlines.com/archives/2014/08/a_german_war_correspondents_harrowing_take_on_ferguson.html (erişilme tarihi 7 Kasım 2014).

³⁷ Radley Balko, *Rise of the Warrior Cop: The Militarization of America’s Police Forces* (New York: Public Affairs, 2013).

³⁸ Denetimli serbestlik/şartlı tahliye verileri için, bkz. Laura, M. Maruschak ve Erika Parks, ‘Probation and Parole in the United States, 2011’, Bureau of Justice Statistics Bulletin (2012). Hapsetmeye dairse, bkz. Sabol, West ve Cooper, yukarıda 4 numaralı dipnot.

kaygımız suçluların verdikleri zararın ayırdına varmalarını, bu tür zararları tamir etme yükümlülüklerini anlamalarını ve yerine getirmelerini sağlamak ve buna benzer başka suçların bir daha olmasının önüne geçmek olmalıdır; suçlunun kurbanı sağlayacağı tamirin biçimi ve miktarı, yeniden suç işlenmesini engellemek için alınacak tedbirler, gayri resmi ve mutabakata dayalı bir süreç içinde yapıcı bir diyalogla suçlular, kurbanlar ve ait oldukları toplulukların üyeleri tarafından kolektif bir şekilde belirlenmelidir; ve suçlu ile kurban arasındaki ilişkiyi düzeltmek ve suçluyu yasaya bağlı toplulukla yeniden bütünleştirmek için uğraşılmalıdır.³⁹

Uzlaşma taktikleriyle toplumsal dünyayı güçlendirip istikrar sağlamaya yönelik onarıcı çabalar sarf edilse de, toplumsal çatışmaya dönük cezalandırıcı karşılıklar bir süre daha devam edeceğe benziyor. Bunun bir sebebiyse tepeden aşağıya işleyen modelin bazı kıymetli korumalar sağlamasıdır.⁴⁰ Keza, sosyo-politik manzaraya musallat olan tarihsel çatışmaları çözüp dönüştürme yönünde hakikat komisyonları ve geçiş dönemi adaletinin taktikleri gelişmiş ülkelerde, hatta ABD’de bile yerleşmeye başlamıştır.⁴¹ Tüm bunlara rağmen, ana akım siyaset kutuplaştırıcı dil ve husumetle şekillenmekte, hal böyle olunca da uzlaşma zihniyeti çeperde kalmakta, çatışmalar norm olmaya devam etmektedir. Geçiş dönemi taktikleri de henüz yerleşmemiştir, zira daha yerle onarıcı yaklaşımlar ve bu yönde atılmış adımlara pek fazla yer verilmemektedir. Tanıtımın olmayışı, şiddetli ilişkilerin tekrarlanıp durması ve tepeden dayatılan hukuk sisteminin varlığını sürdürmesi kısmen henüz değişmemiş kültürel paradigmadan kaynaklanmaktadır. Bir başka deyişle, Howard Zehr liberal toplumların suç ve suçluluk konusunda düşünmede kolektif bir değişime ihtiyacı olduğu, ama bu kolektif değişimin cezai adaleti aşırp gündelik ilişkileri ve kurumsal siyaseti de kapsamaması gerektiğini ileri sürmekte haklıydı. Tahakküm yarattığı sorunlar liberal siyaset yapısına damgasını vurur, bu da söz konusu yapının kolonyal köklerinden kaynaklanır; nitekim Rosemary Nagy’nin haklı bir şekilde belirttiği üzere, “uzlaşma kolonyal

³⁹ Gerry Johnstone, *Restorative Justice: Ideas, Values, Debates*, 2. baskı (Londra: Routledge, 2011), s. ix.

⁴⁰ Cezalandırıcı model ve adli cezalandırma öyle hemen yok olmayacaktır, çünkü birçok toplumun zihniyeti bu tür pratiklerden henüz uzaklaşmamıştır. Aynı zamandaysa, bunların insanları yırtıcı ve zararlı davranışlardan koruma gibi kıymetli faydaları vardır. Johnstone’ın belirttiği gibi, “pire için yorgan yakılmasına mani olmalıyız.” A.g.e, s. 7.

⁴¹ Örneğin bkz. Lisa Magarrell ve Joya Wesley, *Learning From Greensboro: Truth and Reconciliation in the United States* (Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press, 2008), ABD’deki Greensboro Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu’na dair. Ayrıca bkz. International Center for Transitional Justice, ‘Maine Truth Commission to Tell Story of Forced Assimilation of Wabanaki Children,’ <http://www.ictj.org/news/maine-truth-commission-tell-story-forced-assimilation-wabanaki-children> (erişilme tarihi 7 Kasım 2014). Kanada’daki geçiş dönemi adaleti için, bkz. Tim Alamenciak, ‘Fighting for History: Uncovering the Truth of Residential Schools,’ *Star*, 29 Ağustos 2014. Güney Kore’deki geçiş dönemi adaleti için, bkz. Dong- Choon Kim, *The Unending Korean War: A Social History*, çev. Sung-Ok Kim (Honolulu: University of Hawaii Press, 2009).

şiddeti şimdiki zamanda düzeltmeye dayanır”, zira bu şiddet yerel ve kurumsal olarak tezahür eder.⁴²

Adalet konusunda onarıcı ve geçiş dönemini barındıran yaklaşımlardan faydalanan bir uzlaşi etiği ve siyaseti iki katmanlı bir yaklaşımı gerektirir. Bir taraftan, yerel çatışmaları çözmek için toplumsal dünya içinde işlemeli ve tahakküm psikolojisini alt etmek için işbirliği içinde anlam yaratmak üzere gerekli koşulları yaratmalıdır; diğer taraftansa, tahakküm yapılarının yerine, toplumsal dünya ile siyasi sistem arasında karşılıklı bir ilişkiyi kolaylaştırmak üzere işbirlikçi ve katılımcı bir toplumsal dünyayı güçlendiren yapılar geçirmelidir. Eğer, Rawls’un belirttiği gibi, adalet hakkaniyet demekse, uzlaşi taktikleri insanların neyin hakkaniyetli, dolayısıyla adil olduğu konusunda mutabakata varabilmesini sağlayan pratik araçlardır. Bir sonraki kısımda, toplumsal-sistemsel uzlaşi olanağını ele almadan önce, yerel veya onarıcı uzlaşi biçimini ayrıntısıyla ortaya koyacağım.

Bir Uzlaşi Etiği: Yeni İlişkiler Yaratmak

Özgül olarak yerel veya onarıcı düzeyde, uzlaşi süreçleri güven gibi temel eşgüdüm sağlayıcı toplumsallık koşullarını ve tanıma gibi temel saygı biçimlerini onarıp pekiştirmeye çalışır. Güven, Jay Bernstein’in belirttiği gibi, gündelik etik yaşamın üzerinde konuşmaya gerek duymadan soluduğumuz havası, olmazsa olmaz koşuludur.⁴³ Saygı veya temel insan onurunun tanınması güvene eşlik eder ve bunların hepsi toplumsallığın temeli olarak işlev görür. Güven ve saygının temel biçimlerinin olmadığı durumların çatışmalı olduğu, dolayısıyla toplumsal olmadığı düşünülebilir. Güvenin ve saygının gündelik açıdan istikrarlı toplumsal deneyimde nasıl işlediğini anlayabilmek için, ideal bir şehirde yürüdüğümüzü farz edebiliriz. Kaldırımda yürürseniz, muhtemelen en sonuna bir başka insana rastlarsınız. Eğer bu karşılaşma sağlıklı bir toplumsal dünyada gerçekleşiyorsa, Öteki’nin bir tehdit olduğu varsayılmayacak ve her iki taraf birbirlerinin yanından geçip gidecek, hatta belki birbirlerine gülümseyip selam bile verecektir. Üzerine düşünmeye bile gerek kalmadan, bu türden sıradan karşılaşmalarda temel bedensel bütünlüğünüzün emniyette olduğuna ve insan onuruza saygı gösterildiğine güvenirsiniz. Ne var ki, özellikle de bazı bedenlerin *a priori* tehditkâr diye görüldüğü gelişmiş toplumlarda toplumsallığın ideal biçimi her zaman mevcut değildir.⁴⁴

Dolayısıyla, gelecekte işbirliği içinde herhangi bir anlam üretme çabasına girişilebilmeden önce bir uzlaşi etiği işte bu temel koşulları yeniden oluşturmaya çalışmalıdır. Katmanlı bir iş olacaktır bu, ama iletişim kültürünü dönüştürmeyi ve güvensizliği ve anti-toplumsal davranışı pekiştiren önyargılı anlayışlarla mücadele etmeyi muhakkak içerecektir. Kabaca

⁴² Rosemary L. Nagy, ‘The Scope and Bounds of Transitional Justice and the Canadian Truth and Reconciliation Commission’, *International Journal of Transitional Justice* 7(1) (2013): 52.

⁴³ Jay M. Bernstein, ‘Trust: On the Real but Almost Always Unnoticed, Ever-Changing Foundation of Ethical Life’, *Metaphilosophy* 24(4) (2011): 395-416.

⁴⁴ Bu *a priori* özcülüğe dair tafsilatlı bir tartışma için, bkz. George Yancy, *Black Bodies, White Gazes: The Continuing Significance of Race* (Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 2008).

ifade etmek gerekirse, uzlaşma taktikleri kolektif bir anlam-üretme faaliyetinin ortaya çıkabilmesini ve dağılmış *demos*'un güçlenebilmesini sağlayan koşulları yerine getirir. Bu anlamda, uzlaşma topluluk üyelerinin birbirine bağlanmasının ve dolayısıyla adaletin olanaklılık koşulu işlevi görür. Yerel uzlaşma çabalarının ana hedeflerinden biri çatışan taraflar arasında husumet ve şüphede değil güvende ve temel saygı biçimlerinde kök salmış yeni bağlar kurmaktır. Bu yeni bağlar çatışan taraflar farklı iletişim biçimlerini, özellikle de şiddete dayalı olmayan iletişim biçimlerini benimsediğinde mümkün hale gelir.

Gelgelelim, güven ve saygı asgari ölçüde zaten her zaman mevcut olduğundan, en azından çatışan taraflar arasında ilk karşılaşma aşamalarında mevcut olduğundan, onarıcı ve geçiş dönemine ait teknikleri güvenli bir ortamda buluşma düzenlemeyi kolaylaştırmaya odaklanmıştır. Eğitimli bir aracıya –bir polis yetkilisine değil– ve asgari bir başlangıç noktası olarak insanların kendilerini emniyette hissedebileceği bir yere duyulan ihtiyaç, John Paul Lederach'ın şu sözünün geçerliliğine işaret eder: uzlaşma aslında “gerek geçmiş gerekse gelecek hakkındaki kaygıların buluşabileceği bir yer, bir karşılaşma noktasıdır.”⁴⁵

Sözgelimi, John Braithwaite'in uzlaşma için olanaklılık koşulu işlevi gördüğünü söylediği onarıcı adaletin çeşitli ölçütlerini –kısıtlayıcı ölçütler, azamileştirici ölçütler ve ortaya çıkan ölçütler– incelersek, onarma çabalarındaki niyetin suçu yeni bir şekilde ele almak kalmadığını, tamamen yeni ve istikrarlı toplumsal ilişkiler yaratmayı da kapsadığını açıkça görürüz.⁴⁶ Kısıtlayıcı ölçütler bir aracı sayesinde yaşanan karşılaşmanın temel kurallarını teşkil edip istikrarlı ve güven veren bir mekân ve olay sağlar: “tahakkümün olmayışı, güçlenme, yaptırımlar hususundaki yasal açıdan özgül üst sınırlara uyulması, saygılı bir şekilde dinleme, tüm paydaşlara eşit şekilde özen duyulması, hesap verebilirlik ve temyiz edilebilirlik” ve “temel insan haklarına saygı.”⁴⁷ Bu kısıtlayıcı ölçütler belirsizdir; bunun bir sebebiyse uygulamalarının vakadan vakaya ister istemez değişiklik göstermesidir – vandallarca mağdur edilmiş bir topluluğun gözündeki güçlenme ile bir tecavüz mağdurunun gözündeki güçlenme birbirinden farklı olacaktır.

Gelgelelim, bu kısıtlayıcı ölçütler olmadığında, –ilgili tarafların istikrarlı ilişkilerin yeniden sağlanması için ihtiyaç duyduğu koşullar (örneğin, mülklerin sahiplerine geri verilmesi, çevrenin düzeltilmesi ve vatandaşlık hissini yeniden oluşturulması) olarak anlaşılabilir– azamileştirici ölçütler ilgili tüm tarafları istikrarlı bir zeminde bırakacak şekilde gerçekleştirilemez. Çatışmalı ilişkiyi onarmak için ne yapılması gerektiğini anlamak için insanların önce bir araya gelmeye gönüllü olması gerekir ve bu bir araya geliş azamileştirici ölçütler daha açık şekilde ortaya çıkacaktır. Bağışlayıcılık veya merhamet gibi değer ve anlamların veya daha genel bir siyasi çerçevede, kapsayıcı ve doğru bir tarihsel sicilin, müşterek bir adalet duygusunun ve kalıcı bir barışın mümkün olabilmesi için, evvela

⁴⁵ John Paul Lederach, *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies* (Washington: US Institute of Peace Press, 1997), s. 27.

⁴⁶ John Braithwaite, 'Setting Standards for Restorative Justice,' *British Journal of Criminology* 42(3) (2002).

⁴⁷ A.g.e. s. 569.

temel kısıtlamaların sağlanması ve önemli azamileştirici değerlerin gerçekleştirilmesi gerekir. Bu ölçütlerin işlediği ve bir aracı sayesinde kurulan hassas karşılaşmaya rehberlik ettiği durumlardan doğan yeni toplumsal ilişkiler insanların Ötekilerle, özellikle de daha öncesinde düşman tehditler olarak görülmüş Ötekilerle bir araya gelmesine olanak tanır.

Eğer insanlar bir araya gelmeye, müzakere masasında buluşmaya ve tasarının gerçekleştirilmesi için birlikte çalışmaya gönüllü değilse adalet ve barış olamaz; dolayısıyla çatışan tarafların yeniden bir araya gelebileceği bir ortamın oluşturulmasını sağlamak tüm barış aktivistlerinin görevidir. Öte yandan, yeni yeni ortaya çıkan topluluktan Ötekiler dışlanırsa, adalet ve barış ele geçirilemeyecek bir uzaklıkta kalacaktır. İşte bu yüzden onarım çabaları hayati önem arz eder, zira toplumdaki asimetric statülerinden dolayı yabancılaşmış durumda olan kurbanları ve suçluları yeniden toplumsal dünyaya getirmek bu çabalar sayesinde mümkün olur. Dahası, sırf cezai çatışmalarla sınırlı olmayan bu yeniden toplumsallaşma hali çok çeşitli toplumsal çatışmalar bağlamında da işe koşulabilir.

Bir Uzlaşma Siyaseti: Neo-Agora ve Yeni Ortaya Çıkan “Biz”

Toplumsal ilişkilerin temel bir istikrar içinde olduğu ve böylece insanların makul bir şekilde bir araya gelebildiği koşullar, örneğin birçok resmi ve gayri-resmi hakikat komisyonunca hedeflenen ideal tarihsel kayıtlar gibi kapsamlı bir hermenötik anlatı projesinin gerçekleşebilmesi için gereklidir.⁴⁸ Bir başka deyişle, onarım çabaları geçiş çabalarıyla el ele gitmelidir, zira eğer insanlar temel iletişimsel ilişkilere giremezse, eğer kutuplaştırıcı siyaset veya bir çatışma siyaseti norm olmaya devam ederse, adaletsizliklerin yaşandığı geçmiş hakkında doğru bilgi toplamak çok zorlu bir iş olacaktır. Ne var ki, Nagy'nin de belirttiği üzere, hakikat komisyonlarının bir tarihsel odağa indirgenme eğilimi söz konusudur. Nagy'nin sözleriyle:

Geçiş dönemi adaleti bir geçiş anlayışına binaen, liberal demokrasiye geçiş dönemi olarak gelişmiş olduğu için, adalet sömürgelikten arınmaya veya sosyo-ekonomik dönüşüme değil, hukuki reform yasasına odaklanmıştır. Bundan dolayı, hakikate, adalete ve uzlaşma ile ilgili hâkim kurgular toplumsal eşitsizlikteki derin süreklilikleri genelde göz ardı etmektedir.⁴⁹

Yüzü fazlaca geriye dönük bir yaklaşımı olan ve liberalizmin statüko normlarını karşılamaya veya muhafaza etmeye yoğunlaşan hakikat komisyonları, gelecekte çatışmaların yaşanmasına, şiddetin ortaya çıkmasına sebep olabilecek daha derin yapısal ve toplumsal sorunları bütünüyle ele almamıştır. Priscilla Hayner'in dediği gibi, hakikat komisyonlarının şu ana kadarki ana eksiklikleri komisyon sonrası dönemde uzlaşmayı kolaylaştırma mücadeleleri olmuştur. Bu ise “hakikat komisyonlarınca verilen

⁴⁸ Bkz. Louis Bickford, “Unofficial Truth Projects”, *Human Rights Quarterly* 29(4) 82007): 994-1035.

⁴⁹ Rosemary L. Nagy, ‘The Scope and Bounds of Transitional Justice and the Canadian Truth and Reconciliation Commission’, *International Journal of Transitional Justice* 7(1) (2013): 54-55.

tavsiyelerin uygulamaya konmasının... zayıf olmaya devam etme” sorunuyla alakalıdır.⁵⁰ Bu eksiklikler kısmen hakikat komisyonlarının yapısına dayanır, çünkü bu komisyonlar geçici siyasal faaliyetler diye görülür ve dolayısıyla elde ettikleri bulgulara dayalı olarak ortaya koydukları önerileri yasalaştırmak için lazım olan gerçek güçten yoksun kalır.

Bir hakikat komisyonunun gücünü denetlemek için yerinde gerekçeler olabilir elbette. Mesela, en önemlisi, şayet böyle bir komisyonun daha fazla gücü olsa, pislüğünü temizlemeye çalıştığı diktatoryal karakterler bu sefer onları gasp edebilir. El koyma tehlikesi her zaman vardır, hele ki tahakküme kıymet veren bir toplumda bu haydi haydi böyledir. Tahakküm *ethos*uyla yerel düzeyde mücadele etmenin yolu topluluk üyelerini toplulukların yeniden inşa edilmesi için birlikte çalışma konusunda güçlendiren eğitim ve onarım çabalarından geçer. Hakikat komisyonlarının sabit doğası ve uzlaşmayı geleceğe taşıyamamak başka bir taktiği zorunlu kılar. Komisyona kılavuzluk eden ideallerin ve yapıların liberal toplumun daha kalıcı bir vechesi addedilmesi gerekir. Sistem ile halk arasında karşılıklı ilişkiyi sürdürmek için liberal toplumların sabit bir uzlaşma aygıtına ihtiyacı vardır. Şimdi, bahsettiğim türde bir sabit uzlaşma aygıtının oluşumunda faydalı olabilecek kimi temel vechelere ve koşullara dair başlangıç kabilinden bir taslak sunacağım.

Sözgelimi, antik denemelerin dünyanın kendi kolektif anlamını bulduğunu, geçmişinin hakikatini idrak ettiğini ve kolektif anlam üretiminin yapılabildiği buluşma yeri olan *agora*'da *ethos*unu *polis* mertebesine yükselttiğini farz edelim. *Agora* demokratik şehir-devletinin kalbidir ve bugün birçok liberal toplumda böyle bir yer yoktur. Bu durum kısmen, insanları daha açık anlam-üretici karşılaşmalara girmeye çekinir hale sokan ve birçok durumda, iletişimsel açıdan, bu konuda donanımsız bırakan toplumsal dünyada devam eden yatay çatışmalardan; kısmense, mülkiyet yasalarının taban düzeyinde müşterek bir uzlaşma uzamını kurmaya zorlaştırmasından kaynaklanır. Antik dünyanın izinden gidip bir önceki Lederach okumasının üstüne koyarak, bir uzlaşma etiği ve siyasetinin istikrarlı ve güvenli bir yeri gereksindiğini belirtebiliriz. Bir buluşma yerine de ihtiyaç vardır, çünkü insanlar birbirleriyle doğrudan etkileşime geçmeden anlam yaratamazlar. Bunu yapabilmeleri için işbirliği içinde olmaları gerekir. *Agora* önemlidir, çünkü *demos* kendini tahayyül yoluyla vücuda getiremez. Başkalarının neler düşünüp hissettiğini hayal etmek, ama bunu yaparken söz konusu varsayımlara onlarla iletişim kurup birlikte çalışmadan meydan okumak, uzlaşma çabalarının karşısına alması gereken ilk şey olan kolonyal tahakkümün aynısını yeniden üretmekle kalır, yani Öteki'nin geribildirimini olmadan ona anlam dayatır.

Gelişmiş ülkelerde, örneğin Occupy (İşgal) hareketinde görüldüğü gibi, yurttaşlar bir mekâna neo-*agora* olarak sahip çıktığında, sistem ortaya çıkan bu hareketi bastırmış,

⁵⁰ Priscilla B. Hayner, *Unspeakable Truths: Transitional Justice and the Challenge of Truth Commissions*, 2. baskı, (New York: Routledge, 2010), s. 23.

örgütlenen ve tabandan dönüşümü hedefleyen grupları ezmeye çalışmıştır. Ortadoğu ve Güney Avrupa'daki çeşitli protestolardan ilham alan Occupy hareketi, protestocuların Eylül 2011'de New York City'deki Wall Street alanında bulunan Zuccotti Parkı'nı işgal etmesiyle birlikte meydana kendine epey yer buldu.⁵¹ Bu protestolar toplumsal ve ekonomik eşitsizliklere yol açan kapitalist sömürüye tepki olarak örgütlenmişti. Bu sömürüyü çarpıcı bir biçimde özetleyen bir istatistik vardı: Nüfusun yüzde biri ABD'de üretilen servetin çoğunu kontrol ederken, geriye kalan yüzde 99'luk kesimin büyük çoğunluğu hayatta kalmak için didinip duruyordu. Eylül 2011'den sonra ortaya çıkan çeşitli Occupy protestolarında açıkça belirtilen hedef, işgal edilen mekândaki hiyerarşik iktidar ilişkilerini dönüştürüp daha eşit şekilde dağıtılmış, yani gerçekten demokratik hale getirmektir.

Occupy hareketi mevcut liberal siyasetin başarısızlıklarını düzeltmeye girişti. Bu yolda önce, *demos*'un müşterek bir anlam yaratmak, ortak sorunlar üzerinde çalışmak ve toplumsal-siyasal ilişki alanını dönüştürmek üzere ortaya çıkabileceği bir mekâna sahip çıktı. Harekete kendini yakın hisseden ama söz konusu mekânları bilfiil işgal edemeyen insanları getirebilse ve "Bunlar ne istiyorlar?" gibi eleştiriden zerre nasiplenmemiş klişe sorularla harekete kara çalarak işgalcileri küçümseyen yaygın propaganda ağının işlemez hale getirebilseydi Occupy'in başarısı kat kat daha fazla olurdu. Occupy hareketinin önemsizleştirilmesi en nihayetinde polisin şiddetli tepkisini de aklamış oldu.

Anlam Sabitlemenin İdeolojisi

Medyanın Occupy'a verdiği tepki, anlamın sabit ve zaten bilinir olduğunu varsayma eğilimini temsil eder. Başka bir deyişle, nesneleştirmeye dönük kolonyal eğilim adalet gibi kavramlarla sınırlı değildir. "Bunlar ne istiyorlar?" cümlesinin altındaki varsayım şudur: İnsanlar Ötekileri onlarla temasa ve diyaloga geçerek tanımadan "Bizim" ne istediğimizi ve "Bizim" ne olduğumuzu *a priori* bilmektedir. Gelgelelim, birçok hakikat komisyonunun anlatı faaliyetlerinin sonunda ortaya çıktığı üzere, deneyimin hakikati verili, *a priori* değildir; bilakis, bunun kolektif ve yaratıcı faaliyetlerle bulunması gerekir. Nitekim İşgalciler, bazı durumlarda belki farkında bile olmaksızın, kolektif bir anlayış doğrultusunda, sistemin yasalarını ve siyasal faaliyetlerini değiştirmesini ve sözümona temsil ettiği halkın ihtiyaçlarını karşılamasını talep edebilecek hakiki bir "Biz"i oluşturmak için çalışıyordu. Occupy hareketinin hiçbir sorunu olmadığını ima ediyor değilim. Daha ziyade, bu hareketin kendisi adına konuşabilecek, kendisini temsil edebilecek ve dolayısıyla toplumsal dünyayı güçlendirmek için en çok gerekli olan yöntemlerle sistemi düzeltebilecek *demos* için gerekli koşulları yaratmak suretiyle

⁵¹ ABD'deki Occupy hareketinin kapsamlı bir tarihi için, örneğin bkz. David Graeber, *Inside Occupy* (Frankfurt am Main: Campus, 2012); Todd Gitlin, *Occupy Nation: The Roots, the Spirit, and the Promise of Occupy Wall Street* (New York: It Books, 2012).

liberal praksisin tutarsızlığını tutarlı hale getirmeye teşebbüs ettiğini söylemeye çalışıyorum.

Bir uzlaşma siyaseti ve sabit bir uzlaşma aygıtı, hakikat komisyonlarının yüzü geriye dönük idealini ve Occupy gibi son zamanlarda ortaya çıkan popüler protesto hareketlerinin yüzü ileriye dönük hermenötik ideallerini ciddiye alırdı bence. Özgül kısıtlayıcı ölçütler bakımından, siyasi temsil kavramı veya komisyon üyelerinin uzlaşma faaliyetlerinin hakikatini belgelemeye çalışması böyle durumda muhtemelen yeniden ele alınırdı, zira *demos* artık birbirine daha kenetlenmiş ve işbirliği yapabilir durumda olacaktır. Politikacının ve komisyon üyesinin görevi dinlemek olmalıdır ve seçilebilme kapasitesi seçilen kişinin halkın sesine ne kadar iyi kulak verdiğiyle doğrudan bağlı olması gerekir.

Yine de çeşitli ideal koşullar yerine getirilse ve insanlar işbirliği yapabilir hale gelse bile, bu işbirliklerinden doğacak idealler ebedi olmayacaktır. Her kuşağın yeni sorunları olacak ve bu sorunları çözmek de yeni yorumlar ve yeni yaklaşımlar gerektirecektir. Demek ki adaletin anlamı ve barışı sağlayanın ne olduğu zaman içinde değişecektir. Gelecekte değişim demektir ve her toplum değişim olgusuyla yüzleşmek zorundadır. Barış, adalet ve özgürlük yurdu olduğunu iddia eden bir toplum kendi değerleri sabitmiş gibi davranmaya ve onları olduğu gibi savunmaya kalkarsa değişime meşru bir karşılık verememiş olur. Liberalizmin tutarlılığı ve mevcut liberal toplumların istikrarı değişime ve başkılığa farklı bir yaklaşım bulmaya dayanır. Tasvir ettiğim uzlaşma taktikleri ve teknikleri bunun ideal alternatif yaklaşımıdır, zira “Bizim” nasıl karşılık vermemiz hususunda toplumsal dünyanın tüm üyelerinin kendi adına konuşabilmesini sağlamak için herkesi dahil eder, birbiriyle bütünleştirir ve güçlendirir. Böylelikle *demos* tarihsel açıdan “Biz”in kim olduğunu, şu anda “Biz”in neye ihtiyaç duyduğunu ve gelecek kuşaklar için “Biz”in dünyayı ne halde bırakacağımızı açıklığa kavuşturmak üzere çalışabilir.

ABD Kontrol Devletinden Öğrenmek

ABD, toplumların istikrarsızlığa ve çatışmaya nasıl tepki vermemesi gerektiğinin çarpıcı bir örneğidir. Burada ABD liberalizminin savunduğunu iddia ettiği barış, özgürlük ve adalet ilkelerine uymada yetersiz kaldığını, zira ABD’deki sistemin karşısına alıp mücadele etmesi gereken şiddeti yeniden ürettiğini ortaya koydum. ABD’deki durum incelendiğinde, liberalizmin kendi başına barışı ve adaleti sağlayamadığı apaçık görülecektir. Dahası, kolonyalizmle olan tarihsel ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda, liberalizm kendini şiddet normlarıyla idame ettirmeye eğilimlidir.

Tekrar tekrar vuku bulan şiddet riskinden kaçılmak isteniyorsa, liberalizmin başarısızlıklarına karşı bir çözüm yolu olarak toplumsal-siyasal eylem konusunda yeni bir yaklaşım benimsenmelidir. Gelişmekte olan ülkeler bu alternatifi, uzlaşmayı benimsemiştir ve gelişmiş ülkeler küresel Güney’den öğrenmeye başlamıştır. Gelgelelim, serbest seçimler

düzenli aralıklarla yapılmaya başlanır başlanmaz uzlaşının ıskartaya çıkarılmaması gerekir. Başka bir deyişle, liberalizm yeterli değildir. Daha önce de belirttiğim gibi, toplumların katılımcı güçlenme sayesinde kendilerini tahakküme ve şiddete karşı korumaya almalarına yardımcı olmak için uzlaşmaya ihtiyaç vardır. Uzlaşının daima var olması gerekliliğinin bir başka sebebiyse zaman içinde değişimlerin ister istemez gerçekleşip toplumsal-siyasal ilişkileri istikrarsızlığa sokacak olmasıdır. Geçiş ve değişime karşılık vermek, yeni yeni ortaya çıkmakta olan *demos*'un yönlendirdiği ve dolayısıyla toplumsal dünyaya normların dayatılmasını ve tahakküm ilişkilerinin yeniden üretilmesini değil, *demos*'un birleşmesini, halkın iradesinin yükselip siyaset mertebesine taşınmasını sağlayan yeni ve kapsayıcı stratejileri gerektirir. Geçiş döneminden yoksun bir gelecek yoktur ve gelecekte geçiş dönemleri olmayacakmış gibi davranan toplumlar, mesela ABD toplumu, bir yandan kendi ideallerinin ve değerlerinin altını oymakta, diğer yandansa krizlere, olası bir çöküşe ve daimi şiddete yol açacak oyalamalı ve irinli bir istikrarsızlık içinde işlemeye devam etmektedir.